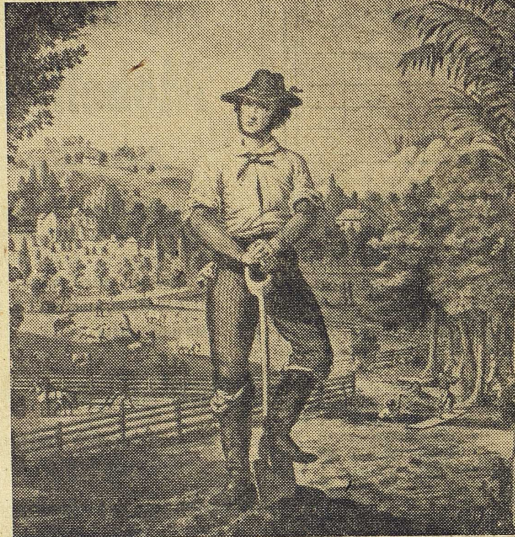

AMERIKANSK RADIKALISM I NY BELYSNING

VID MITT FÖRSTA besök i USA efter andra världskriget träffade jag i Portland, Oregon, en gammal man, vars insatser som radikal folkledare och organisatör fyrtio år tidigare jag väl lärt känna under studierna för min avhandling om folkomröstning. Då jag frågade honom om hans ställning till Franklin Roosevelt och nya givna väntade jag ett entusiastiskt svar. I stället mörknade mannen, och hans replik var: "Om Franklin Roosevelt inte är i helvetet, så finns ingen rättfärdighet längre." Denna reaktion berodde inte på att åttiårningen övergivit yngre dagars radikalism, utan på att enligt hans mening Roosevelt förrätt radikalismen. Att vara radikal, eller på amerikanska liberal, var för honom individualism och anti-statalighet, med ekonomisk självständighet, helst i form av ett eget jordbruk, som bakgrund. Roosevelts kollektivism hade förstört det gamla hederliga Amerika, där var och en ville klara sig själv och av statsmakten främst begärde att den skulle trygga en fri tävlan och inte ge någon extra chanser.

Historien är inte alltigenom karaktäristisk. Man kan på goda skäl hävda att amerikansk radikalism från 1890-talet till andra världskriget innefattar en fond av gemensamma idéer och värderingar, att det går en linje från Bryan och populismen över Theodore Roosevelts progressivism och Woodrow Wilsons "nya frihet" fram till den andre Roosevelt och våra dagars amerikanska "välfärdsstat". Målet har varit att förbättra de svagas och undanskjutnas läge, och medlet har varit en statsmakt, som i olika hänseenden ständigt utvidgats. Men

Den självvägande bonden i Amerika, enligt ett propagandatyck från 1870-talet.

skillnaderna mellan olika skeden är också väsentliga. Min förväning över åldringens ilska mot Franklin Roosevelt berodde på en schematisk bild av amerikansk historia. Om den gamle radikalen hade varit anhängare av McCarthy — vilket han inte var — kunde han också ha sagt sig kampa för sin ungdoms ideal. Så pass komplicerad är utvecklingen.

Richard Hofstadter, professor vid Columbia och ett av den amerikanska idéhistoriens mest lysande namn, har med större lärdom och tankeskärpa än någon annan forskare kartlagt dessa förhållanden i sitt senaste stora arbete, *The Age of Reform*, och ett par andra samtidigt utgivna mindre skrifter. Jag skall blott stanna vid några trådar i denna fascinerande undersökning.

Ännu i slutet av 1800-talet var den bondeideologi som efter Rousseau förkunnats främst av Jefferson helt förhärskande i Amerika. Demokratins förutsättning var de självvägande bönderna, stolta och självständiga på sina gårdar, levande på egna produkter, fjärran från affärer, städernas korruption och köpsläendet om politiska fördelar. Men dessa föreställningar byggde sedan länge mera på myt än på realitet. Bönderna bildade en

ständigt sjunkande minoritet, de var inte självförsörjande, utan ett slags affärsmän, som sålde massan av sina produkter och köpte varor i städerna. De trängdes av bankerna, järnvägsbolagen och över huvud av den växande kapitalismen; de fick låna pengar för höga räntor, betalade dryga fraktsatser och klagade över stigande priser på industriartiklar. Immigrationen gick visserligen främst till städerna, men den sipprade alltmer ut på landsbygden, och invandrarnas billiga arbetskraft i städerna hindrade bondsönernas inflyttning till dessa. Till en viss grad förelåg en samverkan mellan kapitalisterna, som ville ha höga tullar och allahanda koncessioner, och städernas fattiga immigranter, som organiserade av gemytliga och bedrägliga bossar, bildade ett utmärkt underlag för hänsynslöst röstfiske. Dessa förhållanden, överdrivna till det absurda, blev basen för den agrara radikalism på 90-talet som i People's party, populistpartiet, hotade båda de stora partierna i Väster och Söder och småningom under Bryans ledning smälte samman med demokraterna. Man ville återföra styret till folket, till farmarna, genom införande av folkomröstning och andra demokratiska hjälpmedel; man ville att union och delstater skulle ingripa genom bank- och järnvägslagstiftning för att stävja utsugningen av bönderna. Det gällde att komma åter till den gamla goda tiden, till bondeindividualismens fria Amerika. Rörelsen framträdde som en moralisk revolt mot onda krafter, storfinsansen, invandrarna, industrialismen; den var producenternas kamp mot konsumenterna — allt kom ju till sist från jorden! — "de bestulnas strid mot tjuvarna".

Populismen kan alltså kallas radikal, men också reaktionär, trängsynt och nationalistisk. I ordalag som ofta erinrar om Marx — som man var djupt okunnig om — talades om "de två nationerna" av "ägare och arbetande", varvid med arbetande menades bönder, inte industriarbetare. Föreställningar om en vidsträckt, kanske hela världen omfattande konspiration var vanliga, Österns finansintressen var endast organ för de engelsk-judiska kapitalister som var i färd med att erövrå världen. I en rad bestsellers beskrevs hur de onda — stadsbor, folk från Östern, kapitalister, newyorkare, engelsmän och Rothschild själv — lurade de alltför oskyldiga och lätttrogna bönderna i Nebraska, Kansas och Georgia; 1988 skulle,

enli
gru
till
ser
som
av
Det
fram
honi
om
gels
sar)
viss
derö
idéer
fram
män
tade
Hen:
svar
tid.
Po
som
emel
ame:
dess
ofta
de
konj
pade
rar
dern
starl
befo
och
gårt

De har arbetat som påtryckningsgrupp och understött det parti eller de kongressmän som lovat mest; de har också varit nästan genomgående överrepresenterade i statslegislaturer och kongress, främst i senaten, där (1940) de 25 minsta staterna, med en befolkning av 25 miljoner, hade 50 mandat, medan de 23 större staterna, med 106 miljoners befolkning, hade 46 mandat. Nu är läget snarast det att den lilla minoriteten av bönder — som vid total rationalisering kunde minskas till hälften enligt professor Griswolds Farming and Democracy — lever på subsidier från industri och handel. Fortfarande finns dock bonderomantiken kvar — illusionen om den självständiga och självförsörjande bonden, som är demokratis kärna.

Det progressistiska partiet framträdde främst vid 1912 års presidentval med Theodore Roosevelt — tidigare republikansk president 1901—1908 — som kandidat. Segraren vid valet, demokraten Woodrow Wilson, representerade emellertid i huvudsak samma radikalism, eller liberalism. Gemensam för Roosevelts "nya nationalism" och för Wilsons "nya frihet" — och, kan man tillägga, för populismen — var viljan att begränsa de stora kapitalsammanslutningarnas makt i syfte att återställa fri ekonomisk tävlan och att för vinnandet av detta mål utvidga demokratin genom referendum, folkval av senatorer och folkval av kandidater inom partierna (direkta primärval). Gemensam var föreställningen att det gällde att reformera för att bevara, eller rättare för att återföra Amerika till den verkliga friheten, då inte stora organisationer, såsom i första rummet trusterna, kunde försvara eller hindra den enskildes framåtsträvan på egen hand.

Populismen gick snabbt tillbaka som självständig rörelse; den har emellertid satt varaktiga spår i amerikansk politik. En del av dess reformkrav genomfördes, ofta efter att ha upptagits av båda de stora partierna; genom att konjunkturen blev bättre dämpades missnöjet. Hofstadter erinrar om att de amerikanska bönderna under den följande tiden starkt minskat i proportion till befolkningen (15 procent 1945) och att de i allt högre grad begärt och fått favörer av staten.

Denna radikalism anknöt utan tvivel till samma grupper som

tidigare populisterna. Men den vann vida större anslutning och var i motsats till populismen särskilt framgångsrik i städerna. Enligt Hofstadter sammanhänger detta med att denna "konservativa reformism" nu stöddes av de starkt ökade medelklassgrupper — från professorer och advokater till tjänstemän och manschetter — som kände sig hotade av de nya företeelserna i amerikanskt samhällsliv, truster och organisationerna å den andra. Den gamla medelklassen av fria yrkesmän och småföretagare kände sig hotad av den växande klassen av kapitalister, den nya, lägre medelklassen kände osäkerhet uppåt och nedåt och såg sina möjligheter att bygga upp en självständig, "amerikansk" karriär begränsade. För båda grupperna var återställelsen av ett idealtillstånd, till stor del en myt, byggd upp av skolor, litteratur och politisk propaganda, det gemensamma målet.

Progressismen var mera moderat och mera intellektuell än populismen. Man talade inte om sammansvärjningar, främlingar, judar och engelsmän med samma bondiska skräck. Men propagan- dan och den progressistiska

litteraturen var full av avslöjan- den, ofta väl dokumenterade, om samröret mellan finanshajar, poli- tiska bossar och okunniga im- migrantväljare; till de stora nam- nen i denna genre hör Norris, Dreiser, Lewis och Steffens, följ- da av andraklasslitteratörer som Sinclair, Phillips och Tarkington. I den progressistiska attityden, personifierad av Theodore Roose- velt, ingick gärna en amerikanism som innefattade tro på den ang- losaxiska rasens överlägsenhet och förakt för sydamerikaner, gula och svarta. Det är ingen till- fällighet att de stora begränsnin- garna av immigrationen genom- fördes under detta skede: Ame- rika åt amerikanerna och åt ame- rikanismen — på en gång livsstil och ras.

Den korta reformperioden under Wilson avbröts av första världs- kriget, och efter krigets slut kom femton år av "normalcy", för att begagna det ord som Harding gjorde ryktbart. Med Franklin Roosevelt och den nya given in- träder amerikansk radikalism i sitt tredje och mognaste skede. Radikalismen som en dröm om återställelse var inte längre härs- kande. Det gällde att klara ett samhälle i kris, att anpassa sig

efter förändringar som måste ses som definitiva, att tänka ratio- nellt, inte att moralisera och hata. Honnorsorden blev inte längre patriotism, amerikanism, samvete, plikt och synd, utan behov, orga- nisation, realism, disciplin, teknik, ledning. I Franklin Roosevelt sammansmälte den gamla pro- gressisten med stadsbossen, som hjälper — och styr — invandrar- na. Radikalismen rasade inte längre mot truster och storföre- tag, utan arbetade på det ofrån- komliga grund för att planera, förbättra, lyfta de svaga folk- grupperna. Den verkade lika mycket för att undertrycka ras- ser skulle få det bättre som för att stödja eftersatta sociala grup- per. Den fria företagsamheten hyllades fortfarande, men med reservationer som förut saknats. Amerikansk radikalism blev ny- liberalism, inte en strävan att återställa det tidiga 1800-talets gammalliberalism. Det är den kon- servativa extremismen, hos vilken de förkastade dragen i äldre ra- dikalism finner tillflykt: den obe- gränsade individualismen, före- ningen av nationalism och isola- tionism, främlingshat och ras- föreställningar, traditionalism. Därför är det förståeligt att äld- ringen i Portland, Oregon, radi-

kalen från 1900, i den nya given såg ett förräderi mot amerikanism och reformism.

HERBERT TINGSTEN

Mars 1 k